

HLADANIE CESTY K NEZAUJATOSTI SUDCU V CIVILNOM KONANÍ

ALEXANDRA KOTRECOVÁ

Fakulta práva Janka Jesenského, Vysoká škola Sládkovičovo, Katedra občianskeho práva

Abstrakt

Predkladaný príspevok sa zaoberá inštitútom, ktorý má slúžiť najmä na zachovanie garancií spravodlivého konania v smere nestrannosti osoby, ktorá v ňom rozhoduje o právach a oprávnených záujmoch fyzických osôb a právnických osôb. Je ním inštitút vylúčenia sudcu. Časté novely zákona č. 99/1963 Zb. Občiansky súdny poriadok, v znení neskorších predpisov, ktoré sa dotýkajú práve danej problematiky majú za cieľ, v tomto smere, precizovať legálnu právnu úpravu. Naskytá sa však otázka vhodnosti tejto intenzívnej frekvencie zásahov zákonodarcu. Snahou o zodpovedanie predmetnej otázky je daný príspevok

Kľúčové slová

Nezávislosť a nestrannosť sudcu, vylúčenie sudcu (sudcov), civilné konanie, právo na spravodlivý súdny proces

Abstract

The introduced article is dealing with an institute, which should serve mainly for maintenance of fair process guarantees towards neutrality of person, who decides about rights and claimed interests of civil persons in it is the judge exclusion institute. Frequent amendments N° 99/1963 Statute-book. The Civil court order, in version of later regulations, which are meeting the given question have the aim to elaborate legal juridical adaptation. Thought there occurs a question of adequacy of this intensive frequency of lawgiver's interventions. This article is an effort to answer the subject question.

Key words

Independence and impartiality of a judge, judge exclusion institute, civil proceeding, right to a fairly trail

Súd je miestom, kde sa naplňa základná úloha, základné poslanie civilného konania, ktorým je poskytovanie ochrany právam a oprávneným záujmom a to spôsobom vymedzeným v relevantných právnych predpisoch. Súd ako imateriálna inštitúcia, zhmotnená v súdnej budove vykonáva svoju činnosť prostredníctvom subjektov, ktoré svojou prácou naplňajú aspekty práva na súdnu ochranu. Sú to zároveň osoby nesúce v spoločnosti osobité postavenie tým, že reprezentujú jednu zo zložiek pôsobnosti v rámci usporiadaného systému trojdelenia štátnej moci, platnom v každom demokratickom štáte.

Naplňanie poslania vyplývajúceho z pozície sudcu, pri pomyselnom hľadaní spravodlivosti, sa uskutočňuje jeho činnosťou. Nejde však o výkon neobmedzený a neohraničený. Jeho realizácia sa pohybuje v pretrvávajúcich a vymedzených hodnotách, ktoré zaručujú, že váha justície zostane pevne vyvážená mierou rovnosti.

Jednou z takýchto hodnôt, ktorú musí sudca rešpektovať a vyznávať v rámci výkonu vlastnej pôsobnosti je jeho vlastná nezaujatosť. Rovnako je možné zhodne použiť termín nestrannosť sudcu. Sudcovská nezávislosť a sudcovská nestrannosť sú pojmami blízkymi, navzájom sa prelínajú a doplňajú. Sudcovská nestrannosť predstavuje jednu zo záruk sudcovskej nezávislosti.

Nestrannosť sudcu je daná nedostatkom jeho vnútorného psychického vzťahu ku konkrétnej prejednávanej veci (subjektívny aspekt nestrannosti), ako aj neexistenciou okolností, ktorý by mohli viesť k pochybnostiam o tom, že sudca takýto vzťah k veci nemá (objektívny aspekt nestrannosti). Nestranný je len taký sudca, ktorý podľa svojho svedomia a vedomia je nezávislý na prejednávanej veci a na stranách sporu v tom zmysle, že je voči nim neutrálny, že voči nim nemá predsudky, sympatie ani antipatie, že strany sporu sú v jeho očiach úplne rovné, že žiadna z nich nemá v jeho očiach a priori žiadnu výhodu ani nevýhodu, prednosť ani nedostatok, že k právnemu vzťahu, ktorý rieši nezískal vzťah ešte predtým, ako mu bola vec zverená na rozhodnutie a že preto bude môcť posudzovať vec absolútne nezávisle a slobodne.¹ Objektívna nestrannosť sa neposudzuje podľa subjektívneho stanoviska sudcu, ale podľa objektívnych symptómov. Sudca môže subjektívne rozhodovať absolútne nestranne, ale napriek tomu jeho nestrannosť môže byť subjektívne vystavená oprávneným pochybnostiam so zreteľom na jeho status alebo funkcie, ktoré vo veci vykonával. Uplatňuje sa tu teória zdania, podľa ktorej nestačí, že sudca je subjektívne nestranný, ale musí sa ako

¹ Mokřý, A.: *Nezávislost a nestrannost soudce – vzájemná souvislost a podmíněnost pojmu*, Právní praxe, 1993, s. 459

taký objektívne javiť v očiach strán.² Všetko v súlade so sentenciou prijatou Európskym súdom pre ľudské práva „spravodlivosť musí byť nielen poskytovaná, ale musí sa tiež javiť, že je poskytovaná.“³

Podľa ustálenej judikatúry Európskeho súdu pre ľudské práva sa subjektívna nestrannosť sudcu prezumuje, pokiaľ sa nepreukáže opak.

Primárnu záruku vyššie spomenutých hodnôt predstavuje v civilnom konaní inštitút vylúčenia sudcu (sudcov).⁴ Z historického pohľadu, sám prešiel výrazným vývojom a to od veľmi všeobecnej a hypotetickej formulácie v ustanoveniach § 21 - § 23 zákona č. 142/1950 Zb., o konaní vo veciach občianskoprávných (občiansky súdny poriadok)⁵ až po dnešnú právnu úpravu obsiahnutú v § 14 až § 16 zákona č. 99/1963 Zb. Občiansky súdny poriadok, v znení neskorších predpisov (ďalej len O. s. p.).

Pri retrospektívnom pohľade na posledné novely vykonané v civilnoprocesnom kódexe, možno dospieť k jednoznačnému záveru, že sú to práve ustanovenia dotýkajúce sa inštitútu vylúčenia sudcov, na ktoré zákonodarca sústreďuje svoju primárnu pozornosť cestou modifikácie ich znenia. Na mieste je príznačná otázka. Čo je tým, čo vedie normotvorcu k takémuto konaniu? Prečo je týmto smerom zameraný jeho rozhodujúci záujem?

Pri hľadaní odpovedí, sa možno zamyslieť nad všeobecnými motívmi zákonodarcu v civilnom konaní z posledného obdobia, ktorými sa primárne snaží naplniť účel civilného konania podľa § 6 O. s. p, s cieľom zaistenia účinnej a rýchlej ochrany účastníkom konania. Prostredníctvom daných legálnych krokov sa preto nevyhnutne snaží predovšetkým o rýchle a hospodárne dosiahnutie spravodlivosti – rozhodnutie v konkrétnom konaní. Tento zámer je zdôraznený aj v dôvodových správach k jednotlivým zákonom, ktoré sa podieľali na zmene občianskeho súdneho poriadku v poslednom období.

Pri štúdiu dôvodových správ, ktoré modifikovali rozhodné paragrafy dotýkajúce sa vylúčenia sudcov, môžeme sa stretnúť s konštatovaniami, že civilnoprocesný kódex neobsahuje žiadne

² Drgonec, J.: *Ústava Slovenskej republiky, Komentár, 2. Vydanie*, Šamorín: Heuréka, 2007, s. 446, s. 1197, ISBN 80-89122-38-8.

³ „Justice must not only be done, it must also be seen to be done.“ (rozhodnutie Delcourt v. Belgicko, Publication of the European Court of Human Rights, Series A, č. 11, s. 17, § 31).

⁴ Podľa súčasne platnej právnej úpravy možno sudcov vylúčiť z prejednávania a rozhodovania vecí z dvoch dôvodov, a to pre zaujatosť alebo preto, lebo sa zúčastňovali na konaní o tej istej veci na rôznych stupňoch súdov.

⁵ § 21 ods. 1 zákona č. 142/1950 Zb. o konaní vo veciach občianskoprávných: „Sudcovia (sudcovia z ľudu) sú vylúčení z vykonávania sudcovského úradu, ak so zreteľom na ich pomer k veci alebo k účastníkom, k ich zákonným zástupcom alebo splnomocnencom možno pochybovať o ich nepredpojatosti.“ § 21 ods. 2: „Vo vyššej stolici sú okrem toho vylúčení sudcovia (sudcovia z ľudu), ktorí sa zúčastnili na rozhodovaní alebo konaní v nižšej stolici.“

alebo len málo účinné prostriedky predovšetkým na zamedzenie zneužívania námietok zaujatosti zo strany účastníkov. Tí ho často krát využívajú ako obštrukčný nástroj na zdržiavanie konania. Preto nová právna úprava mala prispieť k urýchleniu súdneho konania, najmä v situáciách, kedy mohlo dôjsť k neopodstatneným pochybnostiam o nezaujatosti sudcu⁶.

Azda najvhodnejšie je poukázať konkrétne na istý okruh relevantných zmien a tým upriamiť na ich vlastný prínos alebo naopak na ich neopodstatnenosť resp. nevhodnú nadbytočnosť.

Jedno z prvých relevantne významných nov dotýkajúcich sa ustanovení § 14 - § 16 O. s. p., bolo vykonané zákonom č. 353/2003 Z. z. ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 99/1963 Zb. Občiansky súdny poriadok v znení neskorších predpisov a o doplnení zákona č. 328/1991 Zb. o konkurze a vyrovnaní v znení neskorších predpisov. Ním okrem iného, bolo nanovo formulované znenie § 15 ods. 1 O. s. p. Podľa predmetnej formulácie, ktorá prakticky nedotknutá zostala v danej podobe zachovaná dodnes: „Len čo sa sudca dozvie o skutočnostiach, pre ktoré je vylúčený, oznámi to neodkladne predsedovi súdu; V konaní môže zatiaľ urobiť len také úkony, ktoré nepripúšťajú odklad; predseda súdu môže prideliť vec inému sudcovi, v súlade s rozvrhom práce, ak s tým sudca o ktorého vylúčenie ide, vysloví súhlas; Ak ide o vylúčenie sudcu podľa § 14 ods. 1⁷ a predseda súdu má za to, že nie je dôvod pochybovať o nezaujatosti sudcu, predloží vec na rozhodnutie súdu uvedenému v § 16 ods. 1.“⁸

Predmetné znenie pojednáva o situácií, kedy sám sudca oznámi nevyhnutnosť vlastného vylúčenia, kedy sa sám dozvie, resp. má vedomosť o skutočnostiach, ktoré v predmetnom konaní, pri prejednávaní alebo rozhodovaní konkrétnej veci, môžu alebo by mohli spôsobovať to, že nebude môcť konať a napokon aj decidovať nestranne. Je to práve sudca sám, ktorý by mal v uvedenom smere, v súlade s princípmi sudcovskej etiky veľmi citlivo vnímať povinnosť vylúčiť sa z jemu napadnutého konania. Mal by vedieť z hľadiska svojho profesionálneho postavenia rozlíšiť, kedy je skutočne namieste nechať sa z prejednáwanej veci vylúčiť a tým zachovať a chrániť hospodárnosť a plynulý chod ďalšieho konania, bez vzniku zbytočných vád.

⁶ Dôvodová správa k zákonu č. 353/2003 Z. z. ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 99/1963 Zb. Občiansky súdny poriadok v znení neskorších predpisov a o doplnení zákona č. 328/1991 Zb. o konkurze a vyrovnaní v znení neskorších predpisov

⁷ § 14 ods. 1 O. s. p., sudcovia sú vylúčení z prejednávania a rozhodovania veci, ak so zreteľom na ich pomer k veci, k účastníkom alebo k ich zástupcom možno mať pochybnosti o ich nezaujatosti

⁸ § 16 ods. 1, súd predloží vec nadriadenému súdu... . O vylúčení sudcov Najvyššieho súdu Slovenskej republiky rozhodne iný senát tohto súdu.

Oznámenie o daných okolnostiach, ako sme už uviedli, v takomto prípade smeruje voči predsedovi súdu, ktorý má zákonnú povinnosť vyporiadať sa so vzniknutou situáciou a to nasledovnými riešeniami. Pokiaľ nemá dôvod pochybovať, vzhľadom na všetky okolnosti o nestrannosti sudcu, predloží vec na rozhodnutie nadriadenému súdu. Ak má, ale za to, že okolnosti vylúčenia sú objektívne dané môže prideliť vec, so súhlasom sudcu⁹, ktorého nestrannosť je namietaná na prejednanie a rozhodnutie inému sudcovi.¹⁰ Predsedovi príslušného súdu je týmto spôsobom daná možnosť posúdiť a vyhodnotiť vykonané oznámenie a na základe toho rozhodnúť o ďalšom postupe.

Problematickou v tejto súvislosti sa javí povinnosť obsiahnutá v § 15 ods. 1 tretia veta O. s. p., kde sa vyžaduje explicitné vyjadrenie súhlasu sudcom, ktorý oznámil v prejednávanej veci svoju zaujatosť, s pridelením veci inému sudcovi.¹¹ Takéto znenie pôsobí značne nezmyselné a paradoxné. Protichodne namierené vlastnému účelu. Možno považovať za vysoko nepravdepodobné, že osoba sudcu, ktorá sama namietala svoju zaujatosť v konkrétnej veci, nebude súhlasiť, aby tá bola pridelená na prejednanie a rozhodnutie inému sudcovi tunajšieho súdu. Pokiaľ by, ale s pridelením inému sudcovi nesúhlasil, nezostáva iná možnosť len tá, že predseda daného súdu bude povinný predložiť vec na rozhodnutie o vylúčení sudcu nadriadenému súdu. Stráca sa samotný účel tohto postupu.

Už vyššie spomenutá novela civilnoprocesného kódexu, nanovo formulovala aj ustanovenie § 15a O. s. p.,¹² podľa ktorého prislúcha účastníkom právo na vylúčenie sudcu, prostredníctvom

⁹ Táto formulácia obsiahnutá v § 15 O. s. p. vyžadujúca explicitné vyjadrenie súhlasu sudcom s pridelením veci inému sudcovi sa javí viac ako paradoxná. Pri spätnom pohľade do minulosti nachádzame obdobné znenie v § 22 ods. 4 zákona č. 142/1950 Zb. o konaní vo veciach občianskoprávných (občiansky súdny poriadok). Predmetné ustanovenia však bolo úplne v inom kontexte. V súčasnosti možno považovať za vysoko nepravdepodobné, že osoba sudcu, ktorá sama namietala svoju zaujatosť v konkrétnej veci nebude súhlasiť aby tá bola pridelená na prejednanie a rozhodnutie inému sudcovi tunajšieho súdu. Pokiaľ by s pridelením inému sudcovi nesúhlasil nezostáva iná možnosť len tá, že predseda daného súdu bude povinný predložiť rozhodnutie o vylúčení sudcu nadriadenému súdu.

¹⁰ Pridelenie zabezpečí podľa § 51 zákona č. 757/2004 Z. z. o súdoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov, v znení neskorších predpisov.

¹¹ Pri spätnom pohľade do minulosti nachádzame obdobné znenie v § 22 ods. 4 zákona č. 142/1950 Zb. o konaní vo veciach občianskoprávných (občiansky súdny poriadok). V tomto období však oprávneným na rozhodnutie o námietke zaujatosti, pokiaľ súhlas zo strany sudcu, ktorý urobil svoje oznámenie smerom k vylúčeniu, nebol udelený rozhodoval jeho „domovský súd“. Nebola tu teda daná povinnosť zo strany predsedu súdu predložiť túto vec na rozhodnutie súdu nadriadenému.

¹² § 15a O. s. p. v znení zákona č. 353/2003 Z. z. ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 99/1963 Zb. Občiansky súdny poriadok v znení neskorších predpisov a o doplnení zákona č. 328/1991 Zb. o konkurze a vyrovnaní v znení neskorších predpisov,;

(1) Účastníci majú právo z dôvodu podľa § 14 ods. 1 uplatniť námietku zaujatosti voči sudcovi, ktorý má podľa rozvrhu práce vec prejednať a rozhodnúť. O tomto práve súd účastníka poučí. (manudukačná povinnosť súdu bola zrušená novelou vykonanou zákonom č. 341/2005 Z. z. , ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 99/1963 Zb. Občiansky súdny poriadok v znení neskorších predpisov a o zmene a doplnení niektorých zákonov, pozn. autora)

(2) Účastník môže uplatniť námietku zaujatosti podľa odseku 1 najneskôr na prvom pojednávaní, na ktorom sa zúčastnil sudca, o ktorého vylúčenie ide, alebo do 15 dní od kedy sa mohol dozvedieť o dôvode, pre ktorý je

vznesenia námietky zaujatosti v samotnom konaní. V dovtedajšom znení daného ustanovenia absentovalo časové a vecnoprávne hľadisko pri podávaní námietok zo strany účastníkov konania.¹³ Z časového hľadiska bola preto určená presná lehota, v ktorej musí účastník vzniesť námietku zaujatosti. Z vecnoprávneho hľadiska sa vymedzili presné formálne náležitosti podania, ktorého obsahom je námietka zaujatosti a rovnako sa deklarovalo presné uvedenie dôvodov, čo už bolo viac menej známe zo súdnej praxe.¹⁴

Zákonodarca však považoval za potrebné do takto formulovaného znenia zasiahnuť s cieľom už pripomenutým, urýchliť a zhospodárniť konanie cestou odstránenia obštrukcií zo strany osôb vznášajúcich námietku zaujatosti. Z toho dôvodu zákonom č. 428/2004 Z. z. ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 99/1963 Zb. Občiansky súdny poriadok v znení neskorších predpisov a menia a dopĺňajú niektoré ďalšie zákony, s účinnosťou od 1. januára 2005 doplnil znenie § 15a ods. 3, tak že v prípade námietky zaujatosti vznesenej zo strany účastníka, sa ustanovenie § 43 O. s. p. nepoužije. Súd na základe tejto formulácie nebol povinný vyzývať účastníka na opravu resp. na doplnenie podania. V aplikačnej praxi sa však postupne začal vynárať nejednotný názor súdov na otázku ďalšieho postupu, v prípadoch, ak námietka zaujatosti nebola perfektná. Na základe tohto poznatku bolo potrebné nájsť správne a efektívne riešenie. Zákon č. 757/2004 Z. z. o súdoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov, predmetnú vetu s účinnosťou od 1. apríla 2005 vypustil. Z hľadiska životnosti platilo uvedené vymedzenie štyri mesiace.

V neposlednom rade, predpokladom na zvýšenie plynulosti a efektívnosti civilného konania sa malo uskutočniť aj prostredníctvom zavádzania presných lehôt pri rozhodovaní o námietke zaujatosti nadriadeným súdom podľa § 16 O. s. p.

Stanovením istého času, v danom prípade v podobe konkrétnej lehoty na vykonanie resp. rozhodnutie určitej skutočnosti, sa sledovalo bezprostredné dosiahnutie efektívneho výsledku v spojitosti s pertraktovaným inštitútom.

sudca vylúčený. Na neskôr podanú námietku zaujatosti súd prihliadne len vtedy, ak účastník nebol poučený podľa ods. 1.

(3) V námietke zaujatosti musí byť uvedené, proti komu smeruje, dôvod pre ktorý má byť sudca vylúčený, kedy sa účastník podávajúci námietku zaujatosti o dôvode vylúčenia dozvedel a akými dôkazmi môže byť preukázaný; účastník je povinný predložiť dôkazy, ktorými disponuje zároveň s námietkou zaujatosti.

(4) Na opakované námietky zaujatosti podané z toho istého dôvodu súd neprihliadne, ak už o nich rozhodol.

¹³ Dôvodová správa k zákonu č. 353/2003 Z. z. ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 99/1963 Zb. Občiansky súdny poriadok v znení neskorších predpisov a o doplnení zákona č. 328/1991 Zb. o konkurze a vyrovnaní v znení neskorších predpisov

¹⁴ Účastník občianskeho súdneho řízení, který navrhuje vyloučení soudce (soudcu) z projednávání a rozhodování věci, musí ohledně každého soudce jehož podjatost namítá, uvést konkrétní skutečnosti, pro než má za to, že je z projednávání a rozhodování vyloučen (R 30/1980).

Pôvodná redakcia podľa zákona č. 353/2003 Z. z. ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 99/1963 Zb. Občiansky súdny poriadok v znení neskorších predpisov a o doplnení zákona č. 328/1991 Zb. o konkurze a vyrovnaní v znení neskorších predpisov, hovorila o povinnosti prvostupňového súdu predložiť vec na rozhodnutie o námietke zaujatosti do desiatich dní od jej podania nadriadenému súdu. Nadriadený súd mal ďalej v senáte rozhodnúť v lehote desiatich dní od predloženia veci.¹⁵

Aj napriek rozhodnej snahe najmä po ekonomickej stránke urýchliť celý proces rozhodovania o „diskvalifikácií“ sudcu, opätovne sa z praktického pohľadu vyskytli relevantné problémy. Zákonodarca bol nútený reagovať na vzniknutú situáciu a modifikovať, ním samým konštruovanú lehotu. Aplikačná prax, upozorňovala najmä na problematickosť splnenia povinnosti predkladať námietku zaujatosti v tak krátkej existujúcej lehote, v prípade, že jej podanie bolo spojené zároveň s odvolaním. Pri zachovaní pôvodnej 10 dňovej lehoty, dochádzalo k nedodržaniu zákona a to buď § 16 ods. 1 alebo § 209 O. s. p., pretože skutočnosť, že uplynutie desať dňovej lehoty od podania námietky zaujatosti a uplynutie desaťdňovej lehoty po uplynutí lehoty na podanie odvolania len výnimočne pripadlo na jeden deň.¹⁶ S účinnosťou od 1. júla 2007 tak prišlo k prolongácií z desiatich na pätnásť dní.¹⁷

Zákonodarca sa musel v dôsledku existencie lehoty v predmetnom ustanovení reflektovať aj na zmeny, ktoré nastali zhodne k tomu istému dátumu, v zákone na inom mieste. Súdom prvého stupňa bola totiž prinavrátená činnosť v odvolacom konaní podľa § 209 a 209a O. s. p., kedy tie aktuálne vykonávajú isté procesné úkony, pred predložením veci na rozhodnutie o odvolaní nadriadenému súdu. V takom prípade sa povinnosť dodržania 15 dňovej lehoty neukladá a vec sa predloží až po vykonaní vyššie uvedených úkonov odvolacím súdom.

Vo všeobecnosti na margo týchto zákonom vytvorených lehôt možno konštatovať, že aj napriek ich existencii predstavujú len nadnesenú a ideálne vytvorenú predstavu zákonodarcu, ako rýchlo by sa malo o námietke zaujatosti rozhodnúť. Pokiaľ však ide o formu sankcie za jej nedodržanie, tá by prichádzala do úvahy iba vtedy, ak by bolo rozhodnuté o vzniku priesťahov v rámci konania o námietke zaujatosti. Snahu zákonodarcu o urýchlenie vybavenie

¹⁵ bližšie pozri § 16 ods. 1 O. s. p. v znení zákona 353/2003 Z. z.

¹⁶ Zhodne aj dôvodová správa k zákonu č. 273/2007 Z. z. , ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 99/1963 Zb. Občiansky súdny poriadok v znení neskorších predpisov a o zmene a doplnení niektorých zákonov

¹⁷ § 16 ods. 1 O. s. p. v súčasne platnom znení: „Súd predloží vec nadriadenému súdu s vyjadrením sudcu na rozhodnutie o námietke zaujatosti do 15 dní od jej podania. Ak sa spis zároveň predkladá odvolaciemu súdu na rozhodnutie o odvolaní, vec sa predloží až po vykonaní úkonov spojených s predložením veci odvolaciemu súdu. O tom, či je sudca vylúčený, rozhodne do desiatich dní od predloženia nadriadený súd v senáte; touto lehotou nie je súd viazaný ak rozhoduje zároveň o odvolaní.

námietky zaujatosti nemožno uprieť, otázkou ale naďalej zostáva, či je takto komplikovaná konštrukcia skutočne aj z praktického pohľadu efektívna.

Aj po naznačenom a demonštratívnom poukazaní na doterajšie zmeny v relevantných ustanoveniach zákona, ktorých prijatie a následná modifikácia poukazuje na ich nie vždy efektívnu účelnosť, existuje zjavný predpoklad, že aj najbližšie pripravovaná novela civilnoprocesného kódexu sa opakovane nevyhne ani paragrafom upravujúcich inštitút vylúčenia sudcu.

Na tomto mieste považujeme za potrebné poukázať najmä na navrhované znenie § 16 O. s. p., ktoré by sa malo doplniť o nový odsek štyri. Podľa predmetnej formulácie: „Podanie námietky zaujatosti nebráni súdu prejednať vec alebo uskutočniť iné úkony pred jej uplatnením nadriadenému súdu podľa odseku 1¹⁸, ak sa sudca domnieva, že námietka nie je dôvodná; pred rozhodnutím o námietke zaujatosti sudca nemôže vydať rozhodnutie vo veci samej alebo rozhodnutie, ktorým sa konanie končí.“ Dôvodová správa k predmetnému ustanoveniu uvádza, že nebýva ničím neobvyklým, že tesne pred pojednávaním, alebo v priebehu pojednávania účastník namieta zaujatosť sudcu, aby docielil oddialenie rozhodnutia, preto sa navrhuje možnosť sudcu zvážiť dôvodnosť námietky a vec predložiť až tesne pred rozhodnutím. Vyvodzuje, že práva účastníka nebudú nijako dotknuté, pretože vec sa nadriadenému súdu predloží.¹⁹

Domnievame sa, že voľba takejto legálnej konštrukcie nie je veľmi šťastná. Problematickosť možno badať v skutočnej spôsobilosti sudcu objektívne posúdiť a zhodnotiť, či námietka zaujatosti vznesená zo strany účastníka je skutočne dôvodná.²⁰ V tejto súvislosti možno pripomenúť aj jedno z rozhodnutí Ústavného súdu Slovenskej republiky, kde sa uvádza, že: „...Z toho hľadiska preto nezáleží ani na tom, že sudca sa k návrhu na jeho vylúčenie vyjadrí v tom zmysle, že sa vnútorne necíti alebo cíti byť zaujatý. Rozhodujúce nie je jeho stanovisko, ale existencia objektívnych skutočností, ktoré vrhajú pochybnosti na jeho nestrannosť v očiach strán a verejnosti.“²¹ Okrem iného máme za to, obsah námietky

¹⁸ § 16 O. s. p. pozn. autora

¹⁹ Dôvodová správa k návrhu novely O. s. p., bližšie pozri www.justice.gov.sk

²⁰ Právna úprava hovorí výslovne: „ak sa sudca domnieva“. Pod výrazom domnievať sa rozumieme mať istú predstavu o niečom, usudzovať, mať dojem, mieniť. Všetky tieto synonymá v sebe nesú prítomnosť čisto subjektívneho prvku. Pisarčíková, M., Považaj, M.: *Synonymický slovník slovenčiny, druhé, opravené vydanie*, Bratislava: Veda, Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 2000, s. 998, ISBN 80-224-0585-X

²¹ III. ÚS 47/2005, Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky z 11. mája 2005, Zbierka nálezov uznesení Ústavného súdu Slovenskej republiky, 2005, s. 316-317

zaujatosti, ak už je podaná, bez ohľadu na jej formu, či obsah by mal asi vždy posúdiť nadriadený súd.²²

Pokúsme sa navodiť situáciu, kedy v priebehu začatého pojednávania, jeden z účastníkov vznesie námietku zaujatosti. Sudca toto vyjadrenie vyhodnotí tak, že sa domnieva, že nie je splnená dôvodnosť takejto výhrady. V priebehu pojednávania teda uskutoční isté procesné úkony, napr. vypočuje účastníkov, vypočuje prítomných svedkov a následne pojednávanie odročí, nakoľko vo veci samej rozhodnúť nemôže. Námietku vznesená účastníkom konania bude následne predložená nadriadenému súdu v súlade s postupom podľa § 16 ods. 1 O. s. p. Nadriadený súd z odôvodneného podania účastníka vyvodí, že dôvody na vylúčenie sudcu z konania sú dané. Nezostáva preto nič iné, len prideliť vec novému sudcovi, ktorý bude musieť zopakovať procesné úkony, ktoré pred ním uskutočnil už nateraz vylúčený sudca. Problematická by následne mohla byť aj hodnovernosť opätovných svedeckých výpovedí svedkov, ktorí po vlastnej výpovedi zotrvali v pojednávacej miestnosti počas výsluchu svedkov iných.

Otázna môže byť aj praktická životnosť predmetného ustanovenia, nakoľko možno predpokladať, že v prípade vznesenia námietky zaujatosti zo strany účastníka sudca skôr ako by sa mal domnievať o jej neopodstatnenosti, radšej, „pre istotu“ pojednávanie odročí.²³

Spoločným elementom všetkých vyššie formulovaných úvah je otázka prínosu alebo naopak nadbytočnosti prijímania legálnych zmien smerom k inštitútu, ktorý vďaka svojim dôsledkom je významným procesným zásahom, ktorého zmyslom a účelom je garantovať účastníkom konania právo na nezávislého a nestranného sudcu. V tomto smere rozhodne nie je možné uprieť snahu zákonodarcu o eliminovanie možnosti zneužitia tohto procesného nástroja cestou stanovenia presných pravidiel pri jeho využití, ako aj pri rozhodovaní o ňom samotnom. Snaha zabrániť obštrukciám a vznášaniu nedôvodných procesných podaní zaujatosti zo strany účastníkov, však v niektorých prípadoch smeruje nad rámec vlastného zámeru, čím do istej miery narúša aj samotný účel civilného konania.

Účastníci sú v priebehu konania zaujatí vlastným sporom, svojou pravdou a sú veľmi citliví na akýkoľvek náznak nevhodného, nestrannosti nasvedčujúceho správania zo strany sudcu.²⁴ Bedlivo sledujú každý jeho prejav, reagujú na každé sudcovo počínanie v priebehu konania.

²² Domnievame sa, že z pohľadu nadriadeného súdu je menej problematické a jednoduchšie posúdiť a rozhodnúť, či sudca je alebo nie je vylúčený.

²³ Podľa § 117 ods. 1, pojednávanie sa môže odročiť, len z dôležitých dôvodov, ktoré sa musia oznámiť. Možno konštatovať, že vznesenie námietky zaujatosti takýmto dôležitým dôvodom bude, nakoľko rozhodovanie nezaujatým sudcom je jednou z podmienok konania.

Domnievame sa z toho dôvodu, že skôr ako častým a neorganickým novelizáciám je potrebné sa venovať vzdelávaniu, tréningom sudcov a to nielen v oblasti aplikácie procesných predpisov, ale aj apelu na sudcovskú zodpovednosť vo vzťahu k výkonu tohto špecifického povolania. Zdôrazňovať potrebu pristupovať ku všetkým veciam rovnako zodpovedne so zachovaním neutrálneho postavenia, so zachovaním prirodzenej ostražitosti. Zvýrazňovať nevyhnutnosť sudcovskej etickej zodpovednosti pri prejednávaní a rozhodovaní každej individuálnej veci.

Akákoli'vek, hoc aj tá najprecíznejšia úprava nemôže zabrániť zrušeniu veci z dôvodu, že vo veci rozhodoval vylúčený sudca, nakoľko inštitút vylúčenia sudcu (sudcov) je objektívnou kategóriou.

Základným princípom súdnictva, ktorý sa výrazným spôsobom premieta v civilnom konaní je nezávislosť a nestrannosť súdnictva. Záruka možnosti vylúčiť sudcu z prejednávania a rozhodovania veci, pokiaľ nespĺňa atribúty nezávislosti a nestrannosti je a musí byť bezvýhradne zaručená v každom demokratickom právnom poriadku. Podstata a skutočná využiteľnosť tejto, okrem iného významnej ústavnoprávnej garancie, musí spĺňať zo strany sudcov význam správnej interpretácie, ktorá je následným a skutočným predpokladom ich správnej aplikácie. Musí napĺňať podstatu, že sudca je závislý len na vlastnom svedomí a zákonoch. Zákonoch, z ktorých aj laická verejnosť pozná skutočný význam a rozmer tohto inštitútu.

Literatúra:

- [1] Zákon č. 99/1963 Zb. Občiansky súdny poriadok v znení neskorších predpisov
- [2] Zákon č. 353/2003 Z. z. ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 99/1963 Zb. Občiansky súdny poriadok v znení neskorších predpisov a o doplnení zákona č. 328/1991 Zb. o konkurze a vyrovnaní v znení neskorších predpisov
- [3] Dôvodová správa k zákonu č. 353/2003 Z. z. ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 99/1963 Zb. Občiansky súdny poriadok v znení neskorších predpisov a o doplnení zákona č. 328/1991 Zb. o konkurze a vyrovnaní v znení neskorších predpisov
- [4] Zákon č. 757/2004 Z. z. o súdoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov, v znení neskorších predpisov.
- [5] Zákon č. 341/2005 Z. z. , ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 99/1963 Zb. Občiansky súdny

²⁴ Osobitou kategóriou sú súdni kverulanti, permanentní sťažovatelia, ktorým bez ohľadu na konanie nevyhoví nikto a to už len z dôvodu, že sa nekoná tak, ako by si želali oni sami. To v nich samotných vyvoláva pocit, že sudca voči nim vystupuje nestranne, nevhodne a preto aj zaujato.

- poriadok v znení neskorších predpisov a o zmene a doplnení niektorých zákonov
- [6] Zákon č. 273/2007 Z. z. , ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 99/1963 Zb. Občiansky súdny poriadok v znení neskorších predpisov a o zmene a doplnení niektorých zákonov
- [7] Dôvodová správa k zákonu č. 273/2007 Z. z. , ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 99/1963 Zb. Občiansky súdny poriadok v znení neskorších predpisov a o zmene a doplnení niektorých zákonov
- [8] Bureš, J., Drápal, L, Krčmář, Z. a kol.: *Občianský soudní řád, Komentář, I. díl, 7. Vydání*, Praha : C.H.Beck, ,2006, s. 1066, ISBN 80-7179-378-7
- [9] Drgonec, J.: *Ústava Slovenskej republiky, Komentár, 2. Vydanie*, Šamorín: Heuréka, 2007, s. 1197, ISBN 80-89122-38-8
- [10] Krajčo, J. a kol. Občiansky súdny poriadok, I. diel, Komentár,. Bratislava: EUROUNION, 2006, s. 815, ISBN 80-88984-89-0
- [11] Mokry, A.: *Nezávislost a nestrannost soudce – vzájemná souvislost a podmíněnost pojmu*, Právní praxe, 1993,
- [12] Pisarčíková, M., Považaj, M.: *Synonymický slovník slovenčiny, druhé, opravené vydanie*, Bratislava: Veda, Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 2000, s. 998, ISBN 80-224-0585-X

Kontaktné údaje na autora – email:

alexandra.kotrecova@gmail.com